

ספר חסד לאברהם המבואר

חידושי תורה על המועדים ועל תנ"ך ומאמרי חז"ל

זה ספר כתבי קודש אשר יצא מפי אותו צדיק. איש חי ורב פעלים. דולה מבארות
עמודים דברים נחמדים ויקרים. בו יראו מבקשי ה' וגילה מצפונות לישרים. רוממות
אל ויראתו יחד היה בק' מצומדים. הדרת כבו"ד ותפארת עוזו זרח על אנשי בריתו
ולנכוחים. משניות עוזו עליו הופיע וברוחו פי שנים. יש שבר לצדקתו וזכותו יעמוד עד
עמוד הכהן לאורים. ה"ה כבו"ד אדומו"ר הרהצ"ק בוצ"ק חו"פ ע"ה פאר הדור והדרו
בגן של קדושים

כקש"ת מו"ה אברהם ישכר בער הכהן זצוקלה"ה.

אשר היה ממלא מקום אביו הרב הגאון הצה"ק וכו'

מו"ה שלמה הכהן זצלה"ה אבד"ק רדאמסק בעהמח"ס תפארת שלמה.

מהדורה חדשה ומפוארת, מאירת עינים, מוגהת בהגהה מדויקת ומתוקנת,
נוספו אלפי מראי מקומות וצייונים, נפתחו ראשי תיבות וקיצורים,
הקטעים חולקו לפסקאות קצרות, נוספו סימני פיסוק וניקוד,
בתוספת כותרות משנה, והערות ביאור עם ציונים והשוואות לדבריו

תשפ"ד לפ"ק

ואלו הן המעלות שנשתבה בהם ספר 'חסד לאברהם' המבואר:

א. הגהה מדוקדקת: הספר הוגה מהחל ועד כלה ב"ג נפה הדק היטב ותוקנו בו השיבושים שהשתרשו בו במהדורותיו השונות.

ב. ניקוד מדויק: כל המאמרים נוקדו בדיוקנות בתוספת סימני פיסוק, כאשר הכל נעשה לאחר לימוד מעמיק והתאמת הניקוד לפשט הראוי.

ג. פתיחת ראשי תיבות: נפתחו כל הראשי תיבות והקיצורים, עד שאפשר לומר שפנים חדשות באו לכאן.

ד. חלוקה לקטעים: לתועלת ההוגים והמעיינים נעשתה חלוקה מחודשת של המאמרים הארוכים, שחולקו לקטעים קצרים, למען תת להם רווח להתבונן.

ה. ציון מראי מקומות: נוספו אלפי מראי מקומות וציונים לתנ"ך חז"ל וספרי הראשונים, וכן הפניות לספרי קבלה וספרי הפוסקים המובאים בדברות קדשו.

ו. כותרות משנה: כותרות המתמצותות כל קטע וקטע בפני עצמו, כאשר על ידה יוכל הלומד להבין היטב אודות מה נסובים דברי רבינו. והוא תמצות דבריו באופן בהיר וקצר.

ז. הדגשות הפסוקים: בכל מקום בו רבינו מבאר את הפסוק, הודגשו הפסוקים, כדי להקל על הלומד להבין על מה נסובים הדברים, ועל ידי כך יובן אל נכון דברי רבינו בביאור הפסוק.

ח. ביאורים וציונים: בכל המקומות שקיצר רבנו בדבריו לרוחב בינתו, נתבארו ונתלבנו העניינים בטוב טעם ודעת כשולחן הערוך. כמו"כ במקום שהיה בנותן טעם להרחיב ולהביא מספה"ק נוספים שדנו בדברי רבינו וכיו"ב, הרחבנו במדור 'ביאורי החסידות' ו'ציוני החסידות', שיהיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני.

ט. השלמות מובאות: במקומות שהביא רבנו מראה מקום בקוצר אמרים וכדומה, או שביאר רבנו דבריו יותר במקומות אחרים - כדרכם של דברי תורה, הבאנו מילואים והשלמות, הערות וביאורים, והכל על הדף למען ירוץ הקורא בו.

י. מפתחות. מפתחות לתנ"ך וחז"ל ולספרים הקדושים שהובאו בדברי רבינו, עם מפתחות ערכים ונושאים למען יוכל כל אדם למצוא בנקל כל דבר וענין אשר דיבר בו רבינו ולמצוא הדבר בנקל.

(הקדמה א'): וַיִּזְכָּרוּ הַחַיִּים. וְהָיָה לְכָף הַיָּא ב' רַבְתָּא, לְרַמְזָא פִי הַעֲקָר צְרִיף לְהִיּוֹת הַיָּרְאָה בְּגִינָן דְּאִיהוּ רַב וְשְׁלִיט, עֲקָרָא וְשְׁרָשִׁין דְּכָל עֲלָמִין (ס).

סמיכות סוף התורה לתחילתה

וְזָה נְרָאָה לִי וַיִּזְכָּרוּ הַחַיִּים הַסְּמִיךְ הַתּוֹרָה לְהַתְחַלַּת הַתּוֹרָה, פִּי שְׁם כְּתִיב (דניס לז ב') 'לְכָל הַיָּד'

ביאורי החסידות

ושליט, עיקר ושורש של כל העולמות. וגדלות האות ב' מרמז שיש לירא מהשי"ת מחמת גדלותו. ז. זהו הקשר שבין יראת הרוממות, שירא האדם מהשי"ת מחמת שהוא גדול

ה. האות ב' בתיבה 'בראשית' היא גדולה יותר משאר אותיות שבספר התורה. ו. עיקר היראה אינה יראת העונש, אלא יראת הרוממות, שירא האדם מהשי"ת מחמת שהוא גדול

ציוני החסידות

כי היא לקוחה מן החכמה העליונה אשר במלת ב' בראשית המתאחזת בשתיים ושלישים נתיבות החכמה, ובהתהפך כחומר חותם מסדרן יש בזה רמז כי ישוכו הדברים אל הוייתן ועקרן, ועל כן היה ענין סיום התורה באות זה העליון שבכל האותיות, כי ירמוז אל שורש האילן העליון על כל היות אשר על מציאותו הם הם עדין, ממנו הכל, וסוף הכל עדין.

ובתורת המנחה (דלסס כז): זהו ההתחילה התורה בבי"ת ונשלמה בלמ"ד, ויסודה כ"ב אותיות ועיקרה עשרת הדברות. וזהו 'תוכחת', תוך חת, וחת מלשון 'תחת גערה במבין' (משלי י ז), אמר עיקר התורה מונח בתוכה. וזה בזה קשור נעוץ סופן בתחילתן כשלהבת קשורה בגחלת, 'הלא חכמה תקרא ותבונה תתן קולה' (שס פ ט), ומה היא אומרת, 'הבינו פתאים ערמה וכסילים הבינו לב' (שס פסוק ט), כלומר תנו דעתכם ללב, 'שהלמ"ד קודם לבי"ת בשם הלב, ובתורה הבי"ת קודם ללמ"ד, וזהו נעוץ סופן בתחילתן. והבי"ת שהיא בפתיחת התורה מכרות ואומרת אני הנצבת בראש מרומים, הה"ד (שס פסוק ט) 'בראש מרומים עלי דרך ביי"ת נתיבות נצבה', ועוד אומרת (שס פסוק כג) 'ה' קנני ראשית דרכו', כלומר תקנני והכינני בראשית דרכו והיא האל"ף שהיא קודם הבי"ת, וכאלו אומרת מה שקודם לי שהיא האל"ף היא תחלת עיקרי והיא האל"ף שפתח בעשרת הדברות 'אנכי', וכן הוא אומר (שס פסוק כג) 'מעולם נסכתי מראש' וגו'. וכשם שפתיחת הדברות באות שהיא קודם האות שבפתיחת התורה, כך גמרן באות שהיא קודם האות שבגמר התורה, שהתורה פותחת בבי"ת וחותרת בלמ"ד, והדברות פותחות באל"ף וחותרות בכ"ף. וכשם שהאל"ף קודם הבי"ת כך הכ"ף קודם הלמ"ד, וגם זה נעוץ סופן בתחילתן, כשלהבת קשורה בגחלת. נמצא שכשתצרף פתיחת הדברות עם פתיחת התורה שהיא אל"ף עם הבי"ת בנה אב, וכשתצרף חתימת הדברות עם חתימת התורה שהיא הכ"ף עם הלמ"ד עושה כל, ושני הצירופים אב כל.

ובבבאר מים חיים (פרי נגאשס א'): על דבר זה סיים אלהינו את התורה הקדושה בלמ"ד ופתחה בב', והמה אותיות ל"ב כי התורה וכל העולמות הקדושים כולם המה בבחינת נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן, ועיין בעץ חיים (הילל א"ק שער ז דו"ט השמלשלות עשר ספירות דקן עיגוליס), והנה אם תקח חוט המונח בעיגול ותחתוך אותו במקום אחד לעשותו שינוח ביושר ולא בעיגול, אז השני ראשין שהמה רחוקים עתה זה מזה מקצה עד קצה היו בתחילה שניהם יחד באמצע העיגול כמו כל העיגול. והלב הוא הנקרא דבר הממוצע, כי לבו של אדם הוא באמצע גופו. ועל כן סוף התורה וראשיתה באותיות ל"ב, לומר כי המה לבה של תורה הוא אמצעייתה ונעוץ סופה בתחילתה ותחילתה בסופה ואין ראשית וסוף להתורה, ע"כ. וראה עוד ביוסף תהלות

נמצאת היראה שהוא ירא מהקדוש ברוך הוא אינה עיקר לגביו. יש אדם שירא מהקדוש ברוך הוא מפני שירא מעונש בעולם הבא ועונש הגיהנם, שני אלו אינם עיקר היראה ושורשה. היראה שהיא עיקר, שירא אדם מקונו מפני שהוא גדול ומושל, עיקר ושורש כל העולמות, וכולם נחשבים לפניו כלא כמו שכתוב יוכל דיירי ארעא כלא חשיבין, ולשים רצונו באותה בחינה שנקראת יראה וכו'. ככה רבי שמעון ואמר, אוי אם אומר, ואוי אם לא אומר. אם אומר, ידעו הרשעים איך יעבדו את רבונם. אם לא אומר, יאבדו החברים את הדבר הזה. במקום ששורה יראה קדושה, מלפניה יש יראה רעה שמלקה ומכה ומקטרגת, והיא הרצועה להלקות את הרשעים, ומי שפחד בגלל עונש המלקות והקטרוג כמו שנתבאר, לא שורה עליו אותה יראת ה' שנקראת 'יראת ה' לחיים'. אלא מי שורה עליו היראה הרעה ההיא. ונמצא ששורה עליו הרצועה ההיא, יראה רעה ולא יראת ה']. וכע"ז בתיקוני זוהר (תיקון ל"ג ע"ג).

והו' ובבאר החיים. זה לשונו: עוד תתפרש ביי"ת של בראשית על דרך אומרים ז"ל (מיקו"ז הקדמה ה'): כי ב' אפני יראת ה' הם, האחת היא יראת העונש, והב' היא יראת הרוממות, וזו יראה פנימית ומעולה מהראשונה. והוא שרמז באות ביי"ת ראשית, כי ב' יראות הכין ה' לקיום העולם, ורמז אופן שניהם, הא' רמזה בתיבת 'אלהים' כי היא יראת הדין בקומו למשפט, והשניה רמזה באומרו 'את השמים ואת הארץ', והוא על דרך אומרו (פסלים ט ד) 'כי אראה שמיך' וגו', ואמרו ז"ל (זוהר הקדמה א'): כי יראת הרוממות תכנס בלב משכיל בהביטו בהתבוננות במעשה שמים וארץ מה גדלו מעשי ה' תחלה הנפש וירא מגדולתו יתברך שמו.

וה' להסמך הסיום התורה להתחלת התורה. המפרשים האריכו בענין זה שסוף התורה מקושרת עם תחילתה, וראה בזה במשנת רבי אליעזר (פרי יד ד"ה נמה): (בי) [בי"ת] תחלתה 'בראשית', למ"ד בסופה 'לעיני כל ישראל', שתיים ושלישים, כנגד שתיים ושלישים נתיבות פלאות החכמה שהעולם מתנהג בהן, שאי אפשר לעולם אלא בהן.

ובבראשית רבתי (פרי נגאשס): מנין שהתורה ניתנה בל"ב נתיבות, שכך כתוב בתחילת התורה 'בראשית', ובסופה 'לעיני כל ישראל', ב' בתחלה ול' בסוף, ועל כן אמר הכתוב (קאלט י ג) 'לב חכם לימינו'.

וכתב רבינו בחי (דניס לז ב'): וצריך אתה לדעת כי מפני שהתורה ומחשבתן של ישראל קדמו לעולם כאשר קבלנו מחכמינו יודעי צפונות מביני כל נעלם, לכך התחילה התורה במלת 'בראשית', ונחתמה במלת 'ישראל', וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, תורת אמת תשועת עולמים, לטוב לנו כל הימים, התחילה באות ביי"ת, ובאות למ"ד מסיימת,

וְאֵת הָאָרֶץ וְהוּא עֲקָרָא וְשָׂרְשֵׁין דְּכָל עֲלָמִין י. וְזָה הָרְמִז בְּמָה שְׁנֶאֱמַר בְּמִשְׁה (סס לג כה) 'וַיֵּרָא רֵאשִׁית לוֹ, הִינֵנו כִּי יֵרָאָה שְׁלוֹ הָיָה מַחְמַת הַסְּתַפְלוֹת בְּרֵאשִׁית' בְּרֵאשִׁית שְׁמִים וְהָאָרֶץ י.

'יראת שמים' מרמזת לשתי דרגות היראה וְזָה פְּנֵת חַז"ל אֲשֶׁר אָדָם יֵרָא ה' (נְקָרָא בְּלִשׁוֹנָם) 'יֵרָא שְׁמִים' י, וְיִמְחַמַּת כִּי 'שְׁמִים' הִיא אֲשֶׁ וּמִים (מגילה יב.), וְיִאֲוֹאֵשׁ הִיא בְּחִינַת גְּבוּרָה וּמִים הוּא בְּחִינַת חֶסֶד, וְאָדָם צָרִיף לְהִיּוֹת בְּבְחִינַת יֵרָאָה תַתְּאָה מִקֶּדֶם, הִינֵנו בְּחִינַת אֲשֶׁ, וְאַחַר כֵּן צָרִיף לְהִיּוֹת לוֹ יֵרָאָה עֲלָאָה וְזָה בְּחִינַת מִים י. וְהָרְמִז בְּבִי"ת רַבְתִּי י, רַבְתִּי בְּגִימַטְרִיא יֵרָא"ת עַם הַפּוֹלֵל, וְהַפּוֹנֵה עַל ב' יֵרָאוֹת י.

הַחֲזָקָה וְלִכְל הַמּוֹרָא הַגְּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מִשֶּׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל, 'יָד' הִיא הַמַּחְשָׁבָה (וְיִכְמוּ יו"ד שֶׁהוּא רִמְזוּ לְהַמְחָשָׁבָה י), וְיִוְמִשְׁה הִיָּה הַדְּעַת מְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל י, וְיִוְהִיָּה נֹתֵן בָּהֶם הַתְּחִינָה לְהִיּוֹת נִשְׁמָר לָהֶם הַמַּחְשָׁבָה. וְזָה 'וְלִכְל הַמּוֹרָא הַגְּדוֹל', הִינֵנו שֶׁהִיָּה מְבִיא אוֹתָם לְבְחִינַת יֵרָאָה עֲלָאָה, וְזָה הָרְמִזוּ בְּתַבּוֹת 'וְלִכְל הַמּוֹרָא הַגְּדוֹל', הִינֵנו שֶׁהִיָּרָאָה אֲשֶׁר הִיָּה מְבִיא לָהֶם, הִיָּה מַחְמַת גְּדוּלוֹת ה' יִתְפָּרֵף. וּמַחְמַת כִּי הִיָּה מְבִיא אוֹתָם לְבְחִינַת דְּעַת, לְיַדַע כִּי ה' יִתְפָּרֵף הוּא עֲקָרָא וְשָׂרְשֵׁין דְּכָל עֲלָמִין, וְזָהוּ הַסְּמִיכוֹת 'וְלִכְל הַמּוֹרָא הַגְּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מִשֶּׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל', וְאָמַר כִּי הַמּוֹרָא הַגְּדוֹל אֲשֶׁר הִיָּה מְבִיא לָהֶם, הִיָּה מַחְמַת שֶׁהִבִּיא אוֹתָם לְבְחִינַת דְּעַת, לְיַדַע כִּי בְּרֵאשִׁית בְּרֵא אֱלֹהִים אֵת הַשְּׁמִים

ביאורי החסידות

שהש"ת הוא ראשית' ושורש כל העולמות. יג. ויש להבין למה יראתו מיוחדת לשמים, ומדוע לא אמרו 'ירא ה' וכדומה. יד. 'שמים' נוטריקון 'אש מים', שהש"ת עירב אש ומים יחד וברא מהם את השמים. טו. וזהו שאמרו 'ירא שמים', כלומר ביראה יש שתי דרגות, אש ומים, בתחילה יש לירא מפני העונש ומידת הדין שנקראת 'אש', ולאחר מכן יראת הרוממות שהיא מצד החסד שנקרא 'מים'. טז. שהאות ב' בתיבה 'בראשית' היא 'רבתי' וגדולה משאר האותיות. יז. האות ב' היא 'רבתי' כדי לרמז שיש ב' דרגות ב'יראת'

ח. האות י' בשם הוי"ה מרמזת למידת חכמה המכוונת בקומת האדם כנגד ראשית התעוררות המחשבה. ט. מידת משה היא מידת דעת, והוא מקור הדעת שבישראל. י. 'מורא גדול' היא היראה הגדולה, דהיינו יראת הרוממות, שאינה כיראת העונש שהיא יראה קטנה. יא. ה'מורא הגדול' שהכניס משה בלב ישראל הוא כמה שהכניס בהם את הידיעה 'שבראשית ברא' וגו', כלומר להשיג את גדולת ורוממות הש"ת שהיא עיקר ושורש העולמות ובראם יש מאין. יב. 'וירא' מלשון יראה, וסיבת יראתו היתה מחמת 'ראשית', יראת הרוממות מחמת

ציוני החסידות

'ודרדע' (מלכ"ס א' ה יא) זה דור המדבר שכולו דעה, ע"כ. וראה בשער הפסוקים (פרי שמוס): זהו טעם שנקראו 'דור דעה', בסוד הדעת. ולהיותם ענפים של משה, לכן הוצרך להיות משה הגואל שלהם, ע"כ. ובספר הליקוטים (פרי עקב): המן הניתן לישראל במדבר דור דעה, על ידי משה רבינו עליו השלום שנשמתו ממקום הדעת, ע"כ. ובמגלה עמוקות (פרי שמוס): יוכבד סוד בינה שהיא אשה אחת במצרים העליונה שילדה ס' רבוא בכרס אחת, סוד משה שהוא דעת כולל כל הדיעות ודורו נקרא דור דעה ומשה שקול כנגד כל ישראל.

ויו מחמת כי 'שמים' היא אש ומים. בגמרא: מאי 'שמים', אמר רבי יוסי בר חנינא, ששם מים. במתניתא תנא, אש ומים. מלמד שהביאן הקדוש ברוך הוא וטרפן זה בזה, ועשה מהן רקיע.

ובמדרש (צ"ל ד ז): 'ויקרא אלהים לרקיע שמים' (פסוק ז), רב אמר אש ומים. רבי אבא בר כהנא אמר משום רב, נטל הקב"ה אש ומים ופתכן זה בזה ומהן נעשו שמים.

ויא ואש היא בחינת גבורה ומים הוא בחינת חסד. בווהו (רע"א מהימנא פנחס רמנא): שכינתא אתקרי אר"ץ דקדושא בריך הוא ודא הוא דכתיב (ישע"א סו ב) 'והארץ הדום רגלי'. מסטרא דחסד אתקריאת מים ומסטרא דגבורה אתקריאת אש, ומסטרא דעמודא דאמצעיאת אויר ואיהי ארץ קרקע לכלהו

(מלכ"ס יב ט) להחיד"א, ובתורת משה (זנכ"ס לז יב) להחח"ס מה שהרחיבו בענין זה.

ויו כמו יו"ד שהוא רומז להמחשבה. ראה רש"י (שמות טו ב): 'או ישיר משה', אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה, וכן וכו' 'אז יבנה שלמה במה' (מלכ"ס א' יא ז), פירשו בו חכמי ישראל שבקש לבנות ולא בנה. למדנו שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה.

ויו ומשה היה הדעת מבני ישראל. ראה בווהו (פקודי כה): משה דא רזא דדעת [-זה סוד הדעת]. ובתיקוני זוהר (מיקון י"ג ט): ויעקב ודאי איהו דיוקנא דעמודא דאמצעיאת מסטרא דלבר. והא משה תמן הוה, אלא מסטרא דלגאו הוה, דא מגופא, ודא מנשמתא [-ויעקב הוא ודאי דמותו של העמוד האמצעי מצד החיצוני. והרי משה היה שם, אלא מהצד שלפנים הוא היה, זה מהגוף וזה מהנשמה]. וביאר בשל"ה (מולדות אלס צ"ט סהמ"ב ב): הא דאיתא בתיקונים (מיקון י"ג טט.) וכו' וזה לשונו, ויעקב ודאי הוא דיוקנא דעמודא דאמצעיאת, והא משה תמן הוה, אלא דא מסטרא דלגו ודא מסטרא דלבר, דא מגופא ודא מנשמתא, עד כאן לשונו. פירושו, יעקב מרכבה לתפארת במקומו, ומשה רבינו ע"ה מרכבה לנעלמו בסוד הדעת, וזהו כליל תפארת, כי הדעת הוא כליל של תפארת במקומו.

ויו והיה נותן בהם התחזקות. ראה במדרש (ויק"ר ט ב):

ביאור 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים'

זֶה הַכּוֹנֵן אֶתְּהָ הָרֵאָתָ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים
אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ (דנריס 7 לה), 'הָרֵאָתָ' הוּא
לְשׁוֹן יְרָאָה, וְאָמַר הַכְּתוּב כִּי צָרִיף לְהִיּוֹת לָךְ
הַיְרָאָה מִחֻמַּת לְדַעַת כִּי ה' הוּא אֱלֹהִים אֵין עוֹד
מִלְּבָדוֹ, וַיִּזְוֶן אֶלְמָלָא שְׁפַעוּ וְחִיּוּתוֹ אֵין עוֹלָם
יִכּוּלָה לְעַמֵּד אֶפְלוּ רְגַע אַחַת, מִחֻמַּת זֶה צָרִיף
לְהִיּוֹת לָךְ יְרָאָה, וְלֹא יְרָאָת הָעֵנֶשׁ.

העולם כולו נברא עבור הצדיק המשנה את טבעו

או יאמר הַסְּמִיכוֹת לְכָל הָאֲתוֹת וְהַמּוֹפְתִים וְגוֹ'

אֲשֶׁר עָשָׂה מִשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל לְבְרֵאשִׁית
בְּרֵאָת אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, דְּהֵנָּה כָּל
הָעוֹלָם כְּלוּ נִבְרָא בְּשִׁבִיל מִשֶׁה, וַיִּזְוֶן מִבְּרֵאָת
בְּמִדְרַשׁ (ויק"ר לו ד) 'בְּרֵאשִׁית', בְּשִׁבִיל מִשֶׁה שְׁנִקְרָא
'רֵאשִׁית', שְׁנִקְרָא (דנריס לג כה) 'וַיִּבְרָא רֵאשִׁית לוֹ'.
אִם כֵּן, כִּי כָל הַבְּרִיאָת עוֹלָם הִיא בְּשִׁבִילוֹ, מִחֻמַּת
זֶה כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ וְכָל הַטְּבַעִיּוֹת אֲשֶׁר בְּעוֹלָם
בְּטָלִים נִגְדוּ רְצוֹנוֹ. וַיִּזְוֶן הַכּוֹנֵן חַז"ל (מ"ק טו):
אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִי מוֹשֵׁל בִּי, צְדִיק,
שְׁנִקְרָא (שמואל ב' כג א) 'צְדִיק מוֹשֵׁל יְרָאָת אֱלֹהִים'.

ביאורי החסידות

של משה. כ. הצדיק מושל כביכול בהש"ת, כיון שבכוחו
לבטל את גזירת הש"ת.

הש"ת. יח. ולא מלשון ראייה. יט. כיון שכל העולם נברא
עבור ובכות משה, ממילא כל טבע העולם מתבטל כנגד רצונו

ציוני החסידות

רגע ובכל שעה. והנה מהווה ומחיה, הכל ענין מחדש בכל יום
תמיד מעשה בראשית, שהוא שפע השופע להחיות להעמידם
ולחייבם בצביונם. ואם חס ושלום יעלה על הדעת הסתלקות
שפע מהם, כרגע יסופו ואינם. אלא מחודשים בסוד חידוש אורו,
והוא שפע נהר שאינו פוסק אלא מתחדש, כמימי הנהר שבכל
רגע הם מחודשים. כי אין סוף מלך מלכי המלכים מושל בכלם,
כי עצמותו נוקב ויורד דרך הספירות ותוך הספירות ובין
הספירות, ותוך המרכבות ובין המרכבות, ותוך המלאכים ובין
המלאכים, ותוך הגלגלים ובין הגלגלים, ובין היסודות השפלים
ותוך היסודות, ובין הארץ וצאצאיה ועד הנקודה אחרונה
שבתהומות, מלא כל הארץ כבודו, אלה הם דברי הפרדס. ומי
הוא זה ואיזה הוא הקרוץ מחומר טפה סרוחה, שישלך הבושה
ולא יירא ממלך גדול רם ונשא הזה ברוך הוא, וימנע ממה
שמנעהו לעשות, ויקיים מה שציווהו לקיים.

ועוד כתב (מולדות אדם צ"מ הנמרים): האמונה האמיתית המוחלטת
היא, כי 'בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד' (דנריס
ד ט), ואין פירוש הפסוק כמו שנאמר 'אין עוד', שאין עוד
אלהים אחר רק הוא יתברך, כי זה כבר ידענו ה' אלהינו ה'
אחד, אלא הפירוש הוא שאין עוד בעולם שום ענין רק אלהותו,
רצוני לומר שאין דבר בעולם יהיה מה שיהיה לו איזה חיות
וכח ותנועה, וגם הדומם, שלא ישלשל ממנו יתברך. כענין
'ואתה מחיה את כולם' (נמ"ט ט), הוא יתברך היווה את כולם
ומחיה הוא יתברך אותם, דאם לא כן לא היו במציאות. וקודם
שהוא המציאם הוא ידעם, כי הוא ממציאם, וידעתו היא גזירתו,
גזר ואמר וציווה ויהי. ומי שאינו מאמין כן, ומפריד ונותן לאיזה
דבר כח לעצמו, חס ושלום עושה שתי רשויות.

ויזו כמבואר במדרש. במדרש: 'בראשית ברא אלהים' וכו',
אמר ר' אחא שמים וארץ לא נבראו אלא בזכות
משה, שנאמר 'וירא ראשית לו'.

ויזו וזה הכוונת חז"ל. בגמרא: אמר רבי שמואל בר נחמני
אמר רבי יונתן, 'אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל
מושל באדם צדיק מושל יראת אלהים' (שמואל ב' כג א), מאי
קאמר, אמר רבי אבהו הכי קאמר, 'אמר אלהי ישראל לי דבר

]-השכינה נקראת ארץ של הקדוש ברוך הוא. זהו שכתוב 'והארץ
הדום רגלי'. מצד החסד נקראת מים, ומצד הגבורה נקראת אש,
ומצד העמוד האמצעי אור. והיא ארץ, קרקע לכולם].

ויזו ואלמלא שפעו וחיותו וכו'. ראה בזה (פנחס רכ"ה): איהו
סובב על כל עלמין, ולית סובב לון לכל סטרא
עילא ותתא ולארבע סטרין בר מניה, ולית מאן דנפיק מרשותיה
לבר, איהו ממלא כל עלמין, ולית אחרא ממלא לון. איהו מחיה
לון, ולית עליה אלהא אחרא למיהב ליה חיים, הדא הוא דכתיב
(נמ"ט ט ו) 'ואתה מחיה את כולם', ובגינה אמר דניאל (דניאל ד
לג) 'וכל דארי ארעא כלה חשיבין', וכמצבייה עבד בחיל שמיא,
איהו מקשר ומיחד זינא לזיניה עילא ותתא, ולית קורבא להו
בארבע יסודין, אלא קודשא בריך הוא כד איהו ביניהו -]הוא
סובב על כל העולמות, ואין סובב אותם לכל צד, למעלה
ולמטה ולארבעה צדדים, פרט לו. ואין מי שיוצא מרשותו
החוצה. הוא ממלא כל העולמות, ואין אחר שממלא אותם. הוא
מחיה אותם, ואין אלוה אחר עליו לתת לו חיים. זהו שנאמר
'ואתה מחיה את כולם', ובגללו אמר דניאל 'וכל דיירי הארץ
כאינם חשובים', וכרצונו עושה בחיל השמים. הוא מקשר
ומיחד מין למינו, למעלה ולמטה, ואין קרבה להם בארבעה
יסודות, רק הקדוש ברוך הוא כשהוא ביניהם].

וראה בשל"ה (עשרה מאמרות מאמר א): אתה בן אדם, תלך בשכלך
מלמטה למעלה עד רום המעלות רבון העולמים, או
תתמלא יראה בהתבוננך כי אין התחלה ואין סוף לרום
ההתרומומות. אחר כך תלך בשכלך מלמעלה למטה, ותתבונן כי
אדון יחיד הנקרא אין סוף מתפשט בכלן, עד שלא יצדק לומר
זה מלכות ולא אין סוף חס ושלום, אלא המלכות גם כן יש בו
כח אין סוף. ולא זו בלבד, אלא בדרך זה הוא חיות הספירות
וחיות המרכבות וחיות המלאכים, וחיות כל מעשה בראשית מן
הנקודה ראשונה ועד אחרונה. וזהו 'ואתה מחיה את כולם' (נמ"ט
ט ו), ופירשו רז"ל ואתה מהווה לכולם, וכן פירשו 'ואתה מחיה
את כולם', והכל ענין אחד, כי אחר שהוא הווה אותם והמציאם
מהאין, יוכרח שיושפעו ממנו ושואבים כולם ממנו חיותם, ואחר
שהוא מחיה אותם, נמצאו שהוא ממציאם ומהווה בכל עת ובכל